

ISTORIE

O călătorie spirituală

**Paul Hazard, Criza conștiinței
europene 1680-1715**
Editura Humanitas, 2007

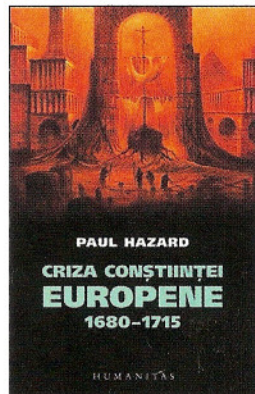
„Dacă sînteți curioși, călătoriți...” – îndemnul este făcut la 1683, într-o Europă ce își regîndește valorile tocmai datorită explorării altor culturi, altor civilizații. Literatura de călătorie oferă noi și noi modele – reale sau utopice, puțin contează! –, stimulînd reexaminarea conceptelor care guvernaseră pînă atunci Europa: credința, proprietatea, legislația, morala, moravurile, sistemele politice, fericirea, libertatea, dreptatea, virtutea, tradiția, rațiunea, miracolul etc. Rațiunea pătrunde cu forță în sălile universităților și-și propune să stabilească „principii clare și adevărate”, iar asta pentru a ajunge la „concluzii clare și adevărate”. Liber-cugetătorii amestecă ateismul și spiritul critic cu dorința de a trăi voluptuos. Spinoza reușește să încorporeze cel mai

bine noul curent – „om de spirit și erudit, iubind plăcerile cu rafinament”, dar „fiind desfrînat cu artă și delicatețe” –, în timp ce vechea lume trăiește încă prin Bossuet, pentru care „catolicul este catolic” și nu poate urma decît credința Bisericii.

Odată pornită, Europa produce: unii afirmă că „morala și religia sînt valori diferite”; alții își doresc fericirea imediată – Fontanelle propune fericirea micilor bucurii, mici, dar sigure; rîsul este, pentru Shaftesbury, cea mai bună medicină morală; el, rîsul, aduce schimbări la nivelul sensibilităților, astfel încît lacrimile se varsă din abundență pe scenele teatrelor, pasiunile se dezlănțuie. Se caută, așadar, un nou tip uman, căci *l'honnête homme* nu-și mai găsește locul. Să fie el Curteanul lui Baltasar Gracián? Să fie el gentilom sau burghez? Să fie el filozof? Leibniz, Fénelon, Locke, Descartes, Pascal, Bayle, Hamilton regîndesc această Europă „veșnic nesatisfăcută”. Iar Paul Hazard reușește, cu erudiție și talent, să ne poarte într-o călătorie spirituală inimaginabil de frumoasă, aproape utopică. ■

Constanța Vintilă-Ghiulescu

RECENZII

39 lei

*traducere din limba
franceză de Sanda Sora
cuvînt înainte
de Jacques Fauve*